

NORGES HØYESTERETT

Den 8. desember 2017 avsa Høyesterett dom i

HR-2017-2352-A, (sak nr. 2017/691), sivil sak, anke over dom,

I.
A
B
C
D
E
F
G

(advokat Karoline Henriksen)

mot

H

(advokat Øystein Storrvik)

I
J
K

(advokat Øivind Sterri – til prøve)

II.
H

(advokat Øystein Storrvik)

mot

C
D
E
F
A
B
G

(advokat Karoline Henriksen)

III.
I

(advokat Øivind Sterri – til prøve)

mot

B
A
G

(advokat Karoline Henriksen)

IV.
J

(advokat Øivind Sterri – til prøve)

mot

A
B

(advokat Karoline Henriksen)

V.
K

(advokat Øivind Sterri – til prøve)

mot

E
F

(advokat Karoline Henriksen)

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Matheson**: Saken gjelder krav om erstatning for tapte inntekter fra salg av seksuelle tjenester. Spørsmålet er om kravet har erstatningsrettslig vern.
- (2) H, K, J og I ble ved Oslo tingretts dom 25. august 2016 domfelt for flere grove ran. K og J ble også dømt for andre forhold. Bevisvurderingen under skyldspørsmålet ble endelig avgjort ved tingrettens dom.
- (3) Domfellelsen for ran gjaldt fire grove tilfeller som var begått av ulike konstellasjoner av de domfelte. De fornærmede var i alt åtte kvinner, som alle var prostituerte. Kvinnene ble ranet i sine boliger eller på sine hotellrom. I tre av tilfellene skaffet de domfelte seg adgang til de fornærmedes oppholdssted ved å inngå avtale om kjøp av seksuelle tjenester.
- (4) For tingretten krevde syv av de fornærmede erstatning for det økonomiske tapet de hadde lidt ved at de i en periode etter ranene ikke kunne selge seksuelle tjenester. Dette skyldtes de skader og traumer som ranshandlingene hadde påført dem. Tapet var skjønnsmessig beregnet til 50 000 kroner for hver av de fornærmede og skal tilsvare to ukers inntekter.
- (5) Tingretten tilkjente ikke erstatning for inntektstapet, fordi den mente kravene ikke har erstatningsrettslig vern. Retten viste blant annet til Norske Lov 5-1-2 og til

systembetragtninger med utgangspunkt i at kjøp av seksuelle tjenester er en straffbar handling. Kvinnene ble imidlertid tilkjent oppreisningserstatning og erstatning for kontanter og gjenstander de ble ranet for.

- (6) De fornærmede krevde ny behandling av erstatningskravene, jf. straffeprosessloven § 434. Borgarting lagmannsrett kom i dom 1. februar 2017 til at inntektstapet har erstatningsrettslig vern. Partene var enige om at det individuelle tapet var 50 000 kroner dersom erstatning skulle utmåles. Lagmannsretten fant imidlertid at det i mangel av bevisføring ikke var sannsynliggjort noe tap ut over 15 000 kroner for hver av kvinnene.
- (7) H, K, J og I har anket til Høyesterett over lagmannsrettens rettsanvendelse ved avgjørelsen av at kravet har erstatningsrettslig vern. I begjærte oppfriskning mot oversittelse av ankefristen. Ankeutvalget tok ved kjennelse 29. juni 2017 begjæringen til følge.
- (8) C, D, E, F, A, B og G har på sin side anket lagmannsrettens rettsanvendelse og saksbehandling knyttet til erstatningsutmålingen.
- (9) Høyesteretts ankeutvalg tillot ved beslutning 29. juni 2017 ankene til H, K, J og I fremmet. Ankene til C, D, E, F, A, B og G ble tillatt fremmet for så vidt gjelder spørsmålet om lagmannsretten var bundet av enighet mellom partene om størrelsen på en eventuell erstatning.
- (10) De ankende partene *H, K, J og I* har i korte trekk gjort gjeldende:
- (11) Det følger av Rt-1999-203 (steriliseringsdommen) at bare de interesser som nyter erstatningsrettslig vern, kan kreves erstattet. Lagmannsretten tar derfor et uriktig utgangspunkt når den legger til grunn at det kreves et særskilt rettsgrunnlag for at en interesse *ikke* skal kunne anses erstatningsrettslig vernet.
- (12) Vurderingstemaet er om den aktuelle interessen bør gis vern i lys av en bred interesseavveining.
- (13) Salg av seksuelle tjenester er ikke ulovlig. Straffeloven 2005 § 316 som forbyr *kjøp* av seksuelle tjenester, viser imidlertid at prostitusjon er sterkt uønsket fra samfunnets side. Det samme gjør straffeloven 2005 § 315 som forbyr hallikvirksomhet og utleie av lokaler man forstår skal benyttes til salg av seksuelle tjenester. Lovgiver har i forarbeidene til straffelovens forbud mot kjøp av slike tjenester tydelig gitt uttrykk for at prostitusjon er grov utnyttelse av en sårbar gruppe og må bekjempes.
- (14) Et erstatningsvern for tap av prostitusjonsinntekter er ikke forenlig med dette. Det ville innebære en indirekte anerkjennelse av en fremtidig, sterkt uønsket virksomhet som forutsetter en straffbar handling fra kjøperens side.
- (15) I helhetsbildet hører også at avtaler om kjøp av seksuelle tjenester vil stride mot Norske Lov 5-1-2 om at avtaler som "er imod Loven, eller Ærbarhed", ikke er bindende. Hensynet til sammenheng i rettsystemet må føre til at tap av inntekt som springer ut av slike forhold, ikke gis vern.

- (16) Denne systembetragtningen endres ikke av at prostitusjonsinntekter er både skatte- og avgiftspliktige på linje med andre tjenesteinntekter. I praksis oppgis disse inntektene heller ikke til beskatning.
- (17) Det totale fravær av rapportering av inntektene for en svært uensartet gruppe, gjør dessuten de bevismessige utfordringene knyttet til en eventuell utmåling, store.
- (18) I HR-2016-2491-A kom Høyesterett til at bakmenn måtte restituere opptjente prostitusjonsinntekter som de hadde tatt fra de prostituerte. Dette medfører imidlertid ikke at også fremtidig inntektstap har vern. Høyesterett holdt uttrykkelig dette spørsmålet åpent.
- (19) Dersom kravene skulle anses erstatningsrettslig vernet, er det imidlertid enighet om at kvinnenes individuelle tap er 50 000 kroner.
- (20) H har nedlagt slik påstand:
- "H frifinnes for samtlige ankende parters krav om erstatning for tapt arbeidsfortjeneste."**
- (21) K, J og I har nedlagt slik påstand:
- "1. K frifinnes.**
2. J frifinnes.
3. I frifinnes."
- (22) De ankende partene, *C, D, E, F, A, B og G* har i korte trekk gjort gjeldende:
- (23) Norsk erstatningsrett verner et bredt spekter av interesser. Tapet som kreves erstattet, har sin årsak i integritetskrenkelser som har ført til nedsatt ervervsevne og bortfall av inntekter. Den personlige integritet og ervervsevne har et sterkt erstatningsvern. Det må kreves særskilte grunner for å unnta slike solid forankrede interesser fra det tradisjonelle vernet. Slike grunner foreligger ikke.
- (24) Lovgiver har ved å kriminalisere kjøp – og ikke salg – av seksuelle tjenester, tatt et indirekte standpunkt om at prostitusjonsinntekter er lovlige inntekter. Slike inntekter er dessuten skatte- og avgiftspliktige. Et unntak fra erstatningsvernet er ikke forenlig med de rettslige rammene for slike inntekter.
- (25) Straffebudet vedrørende kjøp av seksuelle tjenester er ingen morallov, men skal vanskeliggjøre at en sårbar gruppe havner – eller forblir – i prostitusjon. Kjøp av seksuelle tjenester var like uønsket forut for vedtakelsen av straffebudet, som det er i dag. Virksomhetens uønskede karakter kan ikke legge føringer for erstatningsvernet. Et vern vil heller ikke kunne fremme prostitusjon i strid med straffebudets formål.
- (26) Den økte forståelsen for prostituerte som en sårbar gruppe, har ført til en endring i oppfatningen av deres situasjon. I dag knyttes oppfatninger om prostitusjonens manglende ærbarhet først og fremst til kjøperen av seksuelle tjenester, og ikke til selgeren. Dette er

også en internasjonal trend. De prostituertes sårbarhet og behov for sosial beskyttelse tilsier at deres tapte inntekter etter skade gis et alminnelig erstatningsrettslig vern.

- (27) En annen løsning vil være støtende. Det er ingen grunn til at en skadevolder skal slippe et økonomisk ansvar han ellers ville hatt overfor en skadelidt, bare fordi den skadelidte er en prostituert. Dersom inntektstapet voldes ved kriminelle handlinger, vil manglende erstatningsrettslig vern kunne føre til økt kynisme fra gjerningspersoner og bakmenn overfor prostituerte, slik vår sak er et eksempel på.
- (28) Selv om utmåling av erstatning for tapte prostitusjonsinntekter kan by på bevismessige utfordringer, er ikke utfordringene større enn ved erstatningsutmålinger flest. Vanlige bevisbyrderegler vil gjelde, og mulige utfordringer kan ikke begrunne løsningen på spørsmålet om selve interessen er vernet.
- (29) Dersom prostituertes inntekter ikke skulle ha erstatningsrettslig vern, vil det innebære et verdivalg som vil måtte bygge på at ikke alle mennesker har krav på samme likeverd og rettsvern for sine interesser.
- (30) C, D, E, F, A, B og G har nedlagt slik påstand:
1. **H betaler til C erstatning for tapt arbeidsfortjeneste med kr. 50.000,-.**
 2. **H betaler til D erstatning for tapt arbeidsfortjeneste med kr. 50.000,-.**
 3. **H og K in solidum betaler til E erstatning med kr. 50.000,-.**
 4. **H og K in solidum betaler til F erstatning for tapt arbeidsfortjeneste med kr. 50.000,-.**
 5. **H, J og I in solidum betaler til A erstatning for tapt arbeidsfortjeneste med kr. 50.000,-.**
 6. **H, J og I in solidum betaler til B erstatning for tapt arbeidsfortjeneste med kr. 50.000,-.**
 7. **H og I in solidum betaler til G erstatning for tapt arbeidsfortjeneste med kr. 50.000,-."**
- (31) *Mitt syn på saken*
- (32) Jeg ser først på noen generelle utgangspunkter for vurderingen av det erstatningsrettslige vernet for prostitusjonsinntekter.
- (33) Etter rettspraksis er det et grunnvilkår for erstatning at den interessen som kreves erstattet, har et erstatningsrettslig vern. Dette fremgår blant annet av Rt-1999-203 (steriliseringsdommen) og Rt-2013-1689 (fostervannsdagnostikk), hvor Høyesterett i begge sakene kom til at den skadde interessen ikke hadde et slikt vern.
- (34) Som fremhevet i steriliseringsdommen, er spørsmålet altså ikke om det er grunner til å gjøre *unntak* fra vern. Det gjelder selv om erstatningsplikten følger av bestemmelser i loven. I dommen på side 206 heter det:

"A har gjort gjeldende at erstatningsplikten følger av bestemmelsene i skadeserstatningsloven, og at et unntak fra lovens regler krever en særlig begrunnelse. Jeg er ikke enig i dette. Skadeserstatningsloven løser ikke alle spørsmål knyttet til hvilke tap som er erstatningsrettslig vernet. Tap av den art saken gjelder, er ikke omtalt i lovforarbeidene. Spørsmålet om erstatning må avgjøres uavhengig av loven."

- (35) Jeg kan ikke se at det er noe ved skadens art i vår sak som gjør at dette utgangspunktet ikke skal gjelde. I Rt-2013-1689 (fostervannsdagnostikk) ble den psykiske skaden ikke ansett erstatningsrettslig vernet. Tilsvarende må gjelde for fysiske skader.
- (36) Den overordnede problemstillingen er etter mitt syn om interessen fortjener rettsordenens beskyttelse, jf. også Hagstrøm og Stenvik, Erstatningsrett (2015) side 48.
- (37) Hvorvidt en interesse har erstatningsrettslig vern er i de nevnte dommene avgjort etter en bred helhetsvurdering. Også erstatningsvernet for prostitusjonsinntekter må avgjøres etter en slik helhetsvurdering. Den vil måtte bero på en konkret bedømmelse av hensynet til de skadelidtes og samfunnets interesser vurdert generelt.
- (38) Jeg peker på at vår sak gjelder erstatningssituasjonen ved et *kortvarig tap* av prostitusjonsinntekter – det vil si et tap av forbigående karakter. Hva situasjonen vil være ved langvarige tap av ervervsevnen, tar jeg ikke stilling til. Men helt generelt bør likevel nevnes at det ved tap av ervervsevne over lengre tid ikke nødvendigvis vil måtte legges til grunn at den som selger seksuelle tjenester på skadetidspunktet, for alltid vil prostituere seg. Ved langvarige skader kan det ikke utelukkes at mer generelle vurderinger av betydningen av tapt ervervsevne vil komme i forgrunnen og kunne begrunne et erstatningsrettslig vern også for fremtidstapet etter alminnelige kriterier.
- (39) Jeg går så over til den konkrete vurderingen av erstatningsvernet for prostitusjonsinntekter.
- (40) For meg er det naturlig å ta utgangspunkt i at *kjøp* av seksuelle tjenester er straffbart, jf. straffeloven § 316 første ledd bokstav a. Straffen er bot eller fengsel inntil 6 måneder eller begge deler. *Salg* av seksuelle tjenester, derimot, omfattes ikke av gjerningsbeskrivelsen. I lovforarbeidene er det dessuten uttrykkelig uttalt at den som selger slike tjenester, ikke rammes av det alminnelige medvirkningsansvaret i straffeloven, jf. § 15, jf. Ot.prp. nr. 48 (2007–2008) side 14. Salg av seksuelle tjenester er følgelig *lovlig*.
- (41) Departementets begrunnelse for å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester er i proposisjonen gjort svært kort. Den lyder i sin helhet slik, jf. proposisjonen side 8:
- "Departementet foreslår å videreføre høringsnotatets forslag om et generelt forbud mot kjøp av seksuell omgang eller handling. I likhet med et klart flertall av høringsinstansene mener departementet at det er nødvendig med et generelt forbud mot kjøp av seksuelle tjenester for å kunne ramme kjøp av seksuelle tjenester fra ofre for menneskehandel. Et generelt forbud vil også kunne bidra til å svekke rekrutteringen av nye kunder, og dermed hindre at prostitusjonsmarkedet stadig øker."**
- (42) Både på side 7 og på side 16 i proposisjonen heter det at kriminaliseringen må ses i sammenheng med andre tiltak rettet mot menneskehandel og hjelpetiltak mot dem som allerede er i prostitusjon. Man ville følge forbudets virkninger nøye, både med hensyn til

hvordan loven blir håndhevet, og hvordan den ser ut til å påvirke mulighetene for sosiale tiltak blant prostituerte.

- (43) Ved Justiskomiteens behandling av lovforslaget ble det fremhevet at "menneskehandel er vår tids slaveri", jf. Innst. O. nr. 3 (2008–2009) side 5. Videre heter det:

"... Komiteen vil ikke akseptere en stadig mer omfattende internasjonal handel med mennesker. Dette er alvorlig organisert kriminalitet som innebærer grove krenkelser av ofrenes menneskerettigheter. Mennesker er ikke en handelsvare.

...

Komiteen viser til at PRO-sentret har anslått at det er ca. 2 500 prostituerte i Norge. Det er grunn til å anta at mange av disse er ofre for menneskehandel. I Norge foregår prostitusjon på gata og innendørs, med både utenlandske og norske prostituerte. Menneskehandel er forbudt ved norsk lov. Det er også kjøp av seksuelle tjenester fra noen under 18 år og hallikvirksomhet. Dette er ikke nok i seg selv. Politi- og påtalemyndighetenes innsats må økes. Det er i dag altfor få saker som kommer opp for rettssystemet i Norge."

- (44) I komitéinnstillingen side 5 flg. pekes det fra ulike flertallsfraksjoner på at prostitusjon er et sosialt problem og må bekjempes med et bredt spekter av tiltak, at prostituerte er en uensartet gruppe og at tiltakene må favne bredt. Det heter videre at de som har havnet i prostitusjon, har krav på vår solidaritet og må gis mulighet til å skape seg et annet liv. Et flertall uttaler dernest:

"Så lenge kjøp av seksuelle tjenester er tillatt, vil Norge etter komiteens flertalls, ... oppfatning være et ettertraktet mål for menneskehandel og trafficking av utenlandske prostituerte for kriminelle nettverk. Flertallet støtter derfor et lovforbud mot kjøp av seksuelle tjenester og mener det er et riktig virkemiddel for å endre holdninger, redusere etterspørselen og dermed markedet for prostitusjon, og forsterke arbeidet mot menneskehandel. Et lovforbud mot kjøp av seksuelle tjenester vil kunne bidra til å endre og bevisstgjøre sex-kjøperens holdninger. På denne måten viser vi at vi som samfunn tar avstand fra at menneskers kropp skal kunne kjøpes. Flertallet understreker imidlertid at kampen mot prostitusjon ikke vinnes av enkelttiltak alene. Derfor må det legges opp til en bred innsats med mange virkemidler for å redusere menneskehandel, hjelpe ofre for trafficking og hjelpe prostituerte ut av en vanskelig situasjon."

- (45) Forarbeidsuttalelsen viser at forbudet i § 316 blant annet er begrunnet med de prostituertes sårbarhet og deres verne- og hjelpebehov. Begrunnelsen gir samtidig et klart budskap om at prostitusjon er sterkt uønsket av kriminal- og sosialpolitiske grunner. Dagens prostitusjonsmarked settes utvetydig i direkte sammenheng med bakmenn, menneskehandel og kriminelle nettverk.
- (46) Prostitusjonens uønskede karakter kommer også til uttrykk gjennom det strenge strafferettslige ansvaret for virksomhet som har tilknytning til salg av seksuelle tjenester. Straffeloven 2005 § 315 setter blant annet straff for den som fremmer andres prostitusjon – hallikvirksomhet.
- (47) Bestemmelsen setter også straff for den som leier ut lokaler og forstår at de skal brukes til prostitusjon "eller utviser grov uaktsomhet i så måte". Straffen er bot eller fengsel i inntil 6 år.

(48) Den strenge sanksjoneringen av slik utleie kommer til uttrykk i Rt-2011-868. Saken gjaldt inndragning av inntekter ved utleie til prostituerte. En mann som hadde leid ut flere leiligheter der det foregikk prostitusjon, var blitt frifunnet for overtredelse av straffeloven 1902 § 202, som svarer til straffeloven 2005 § 315, blant annet på grunn av manglende skyld. Høyesterett kom likevel til at frifinnelsen var uten betydning for adgangen til å inndra leieinntektene så lenge det var tale om utbytte fra en ellers straffbar handling. I avsnitt 22 heter det:

"... Det er heller ikke slik at utleie til nokon som driv prostitusjon er lovleg så lenge ikke vedkomande huseigar 'forstår dette'. Objektivt sett er det eit ulovleg tilhøve frå bruken til prostitusjon tek til."

- (49) Straffeloven 1902 § 34, svarende til straffeloven 2005 § 67, som slår fast at "[u]tbytte av en straffbar handling skal inndras", kom derved til anvendelse.
- (50) Prostitusjon anses altså som klart uønsket fra samfunnets side, og lovgivningen kriminaliserer bredt handlinger som kan knyttes til slik virksomhet. Når salg av seksuelle tjenester ikke er straffbart, er det av hensyn til de prostituerte selv, som anses for å være en svak og utsatt gruppe. Dette taler etter mitt syn mot at tap av fremtidige inntekter fra prostitusjon skal ha et erstatningsrettslig vern.
- (51) Det er ved vurderingen etter min oppfatning sentralt at inntektstapet forutsetter *fremtidige kjøp* av seksuelle tjenester. Selv om et erstatningskrav for tapte, fremtidige prostitusjonsinntekter ikke direkte gjelder oppfyllelse av en avtale med ulovlig eller støtende innhold, jf. Norske Lov 5-1-2, vil et erstatningsrettslig vern måtte bygge på en forutsetning om at et slikt kjøp ville blitt gjennomført uten skaden; noe som ville innebære at den som skulle ha betalt for tjenesten, måtte ha begått en straffbar handling. Det er ut fra sammenhengen i rettssystemet vanskelig å bygge et rettskrav på et slikt utgangspunkt.
- (52) Dette utgangspunktet endres etter mitt syn ikke av at det er lagt til grunn at prostitusjonsinntekter er skattepliktige, jf. Zimmer, Lærebok i skatterett (2014) side 139. Skattelovgivningen bygger på andre hensyn enn erstatningsretten. I praksis oppgis dessuten ikke prostitusjonsinntekter til beskatning.
- (53) Hensynet til den skadelidtes *dekningsbehov* tilsier et erstatningsrettslig vern for et forbigående tap av prostitusjonsinntekter. Tapet kompenseres riktignok ikke på det tidspunkt den skadelidte kanskje trenger det mest. Rent praktisk er erstatning noe som først betales etter lengre tid. Der den skadevoldende handling er straffbar som i vår sak, ville dette vanligvis først kunne skje etter domfellelse og/eller etter at søknader til offentlige erstatningsordninger er innvilget. Jeg legger her dessuten vekt på at erstatningssituasjonen ved mer langvarige skader vil kunne være en annen, slik jeg har antydnet innledningsvis.
- (54) Et annet hensyn som taler for erstatningsrettslig vern, er at det vil være en *tilfeldig fordel* for skadevolderen om han skulle slippe ansvar for tapet han har voldt. Så lenge det dreier seg om en skadevolder fra prostitusjonsmiljøet eller annet kriminelt miljø, vil jeg imidlertid anta at dette har liten praktisk betydning. Det er sjelden erstatningskrav mellom aktørene her løses rettslig. Jeg går ut fra at det heller ikke er vanlig at de gjøres opp direkte.

- (55) Et slikt manglende vern vil også av noen kunne oppfattes som støtende og bidra til økt utrygghetsfølelse for en allerede sårbar gruppe. Etter mitt syn vil det likevel i praksis være samfunnets samlede innsats for å hjelpe og støtte prostituerte som har størst betydning her.
- (56) De hensyn til behovet for reparasjon jeg har trukket frem, må på et felt der disse står i et spenningsforhold til samfunnets overordnede interesse, etter mitt syn veies mot hvilke virkninger et erstatningsvern vil få for *prostituerte som en utsatt gruppe*.
- (57) Jeg tar her utgangspunkt i at kriminaliseringen av kjøp av seksuelle tjenester har hatt som formål å begrense markedet. I Rapport 2014/30 fra Vista Analyse om "Evaluering av forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester", utført på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet i 2014, heter det på side 178:

"Vi konkluderer med at det er litt tidlig å si helt klart at sexkjøpsloven har bidratt til at folk flest har fått et mer negativt syn på kjøp av sex. Loven må virke lenger før en klart kan konkludere. Likevel har vi klare indikasjoner på at nordmenn, spesielt unge, har et mer negativt syn på kjøp av sex enn eldre. Akkurat som i Sverige kan det gi færre debutanter i sexmarkedet og dermed dempe etterspørsel på sikt."

- (58) Videre heter det på side 180:

"Vår konklusjon er at sexkjøpsloven har bidratt til mindre prostitusjon; færre prostituerte, færre bakmenn, et redusert tilbud, og lavere etterspørsel i forhold til hvordan det hadde vært i dag uten sexkjøpsloven."

- (59) Dessuten heter det på samme side:

"Vår konklusjon er at loven har bidratt til mindre prostitusjon i Norge. Dårligere inntjening i prostitusjonsmarkedet kan også ha økt motivasjonen for å delta på tiltak og å finne alternative inntektskilder. Loven har dermed en dempende effekt på rekrutteringen til det norske prostitusjonsmarkedet."

- (60) Etter min oppfatning vil et erstatningsvern for prostitusjonsinntekter kunne bidra til en alminneliggjøring av sterkt uønsket virksomhet og motvirke de dempende effekter kriminaliseringen av slike kjøp synes å ha hatt på etterspørselen etter seksuelle tjenester.
- (61) I tillegg kommer at prostitusjonsmarkedet synes å dreie mot de steder der rammevilkårene er best. Jeg viser her til rapporten fra Vista Analyse, der det på side 179 heter:

"I 2008 ble verden rammet av en finanskriser. Markedene for sex ble også påvirket. Etterspørselen sank, og også prisene. Norsk økonomi klarte seg langt bedre enn andre lands økonomier. Uten sexkjøpsloven er det all grunn til å anta at flere utenlandske prostituerte hadde kommet til Norge. Betalingsevnen til nordmenn og arbeidsinnvandrere til Norge har holdt seg høy i forhold til andre land. Akkurat som arbeidsinnvandring er drevet av muligheter for jobb og/eller bedre betalte jobber enn i utlandet, kan prostituerte, og ikke minst bakmenn som styrer de prostituerte, bli tiltrukket av inntektsmuligheter i det norske markedet. I dag er prostitusjonen i Norge dominert av kvinner fra Afrika og Øst-Europa. Det er også en relativt stor gruppe kvinner fra Thailand og Sør-Amerika med permanent opphold i Norge som følge av ekteskap med norske menn. På tross av fallende priser og reduserte inntjeningsmuligheter i Norge, framstår det norske markedet fremdeles som lukrativt sammenliknet med eksempelvis markedene i Spania og Italia. For kvinner og menn uten rettigheter i Norge i form av arbeidstillatelse eller tilsvarende rettigheter i andre land i Europa, framstår prostitusjon ofte som den eneste inntektsmuligheten. En dempet

etterspørsel som følge av kjøpsforbud og høyere kostnader som følge av håndheving av hallikparagrafen bidrar til å gjøre Norge til et mindre attraktivt land for prostitusjon."

- (62) Jeg ser det alt i alt slik at prostitusjonsmarkedets karakter overskygger de negative konsekvenser et manglende vern får for den enkelte skadelidte. Risikoen for at et erstatningsvern har negative sider for de prostituerte som gruppe, overskygger også at det kan virke støtende at en skadevolder ikke skal måtte gjøre opp for den prostituertes forbigående tap av fremtidsinntekter. Jeg peker igjen på at erstatningssituasjonen ved mer langvarige skader vil kunne være en annen. Med i totalbildet hører også at det som en prostituert blir fratatt, har alminnelig erstatningsrettslig vern.
- (63) Jeg er etter dette kommet til at anken fører frem.
- (64) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. H frifinnes.
 2. K frifinnes.
 3. J frifinnes.
 4. I frifinnes.
- (65) Dommer **Falch**: Jeg er kommet til at de fornærmede – heretter også omtalt som kvinnene – har krav på den erstatningen de har krevd. Jeg har et annet syn enn førstvoterende både på det rettslige utgangspunktet og på den konkrete vurderingen av om tapte prostitusjonsinntekter har erstatningsrettslig vern.
- (66) Kvinnene ble ranet og påført fysisk og psykisk skade. De har da krav på å få dekket sine økonomiske tap fra de respektive skadevolderne. Dette følger av skadeserstatningsloven § 3-1, hvor det fremgår at erstatning for skade på person blant annet "skal dekke lidt skade" og tap i fremtidig erverv. For meg er derfor utgangspunktet dette: Det følger av loven at den personskadelidtes individuelle ervervstap har erstatningsrettslig vern.
- (67) Konsekvensen er at det må oppstilles et unntak fra § 3-1 dersom kvinnene ikke skal få sine tap erstattet. Jeg er enig med førstvoterende i at ikke alle tapsposter har erstatningsrettslig vern uten videre. Dette følger blant annet av steriliseringsdommen, som han har gjennomgått. Men Høyesteretts praksis byr på få slike eksempler. Jeg mener på denne bakgrunn at et slikt unntak fra § 3-1 krever en særskilt begrunnelse.
- (68) Unntak må etter min mening søkes med utgangspunkt i lovgivningen for øvrig.
- (69) Av særlig betydning her er at kjøp av seksuelle tjenester ble straffbart fra 2009, slik førstvoterende har redegjort for. Også visse handlinger som tilrettelegger for eller profiterer på andres prostitusjon, er straffbare. Men salg av seksuelle tjenester ble ikke gjort straffbart, og selgeren kan heller ikke straffes som medvirker til kjøp. Lovgivers valg bygger her blant annet på at de prostituerte er en sårbar gruppe som, ifølge et

stortingskomitéflertall, "har krav på vår solidaritet og må gis mulighet til å skape seg et annet liv", se Innst. O. nr. 3 (2008–2009) side 5 til 6.

- (70) Av dette utleder jeg, som førstvoterende, at inntekt fra prostitusjon er lovlig inntekt på den prostituertes hånd. Inntekten kan ikke inndras av myndighetene, og den er, som andre inntekter, undergitt skatte- og avgiftsplikt. Mitt syn er da at *sammenhengen* i lovgivningen tilsier at tap av denne inntekten må kunne kreves erstattet av en skadevolder. Aksepteres inntekten, er det grunn til også å akseptere tapet av den. Mitt syn er dessuten at denne lovgivningen bygger på en grunntanke om at de prostituertes rettsstilling ikke skal rammes av at andre begår lovbrudd i forbindelse med at prostitusjonen foregår.
- (71) Straffelovens regulering gir derfor ingen begrunnelse for å unnta tapte prostitusjonsinntekter fra erstatningsrettslig vern. Jeg mener tvert om at denne reguleringen trekker i retning av at slikt tap er vernet.
- (72) Det har med utgangspunkt i Norske Lov (NL) 5-1-2 vært lagt til grunn at avtaler om prostitusjon er "imod ... Ærbarhet", og derfor ugyldige. Tankegangen synes å ha vært at det strider mot alminnelige moralnormer å gjøre seksuallivet til gjenstand for kommersialisering. Slike avtaler vil dessuten ofte innebære en utilbørlig utnyttning av den prostituerte. Fordi utviklingen de siste tiårene har gått i retning av å legge større klander på kunden, er det mulig at ubetalt vederlag for allerede utførte prostitusjonshandlinger kan inndrives i domstolene. Jeg viser her til Hauge, Ugyldighet ved formuerettslige disposisjoner, 2009, sidene 442 til 447.
- (73) Det er for meg ikke nødvendig å ta standpunkt til rekkevidden av NL 5-1-2. Den gir ikke noe entydig svar på hvilket rettsvern den prostituerte i dag har i avtalesituasjonen. Jeg kan uansett ikke se at den regelen gir en begrunnelse for at tapte prostitusjonsinntekter er unntatt fra erstatningsrettslig vern.
- (74) Jeg er enig med førstvoterende i at prostitusjon anses uønsket i vårt samfunn. Straffelovens regulering og de lovforarbeidene både han og jeg har referert til, viser det. For meg er det imidlertid vesentlig at det å tilkjenne erstatning som krevd, ikke i seg selv bidrar til å fremme prostitusjon. Erstatningen tvinger ikke igjennom noen prostitusjonshandling, og den forutsetter heller ikke at en slik handling skal finne sted. Det eneste som vil skje, er at det gjøres en økonomisk beregning av et hypotetisk hendelsesforløp.
- (75) Partene har på ulike måter argumentert med virkningene av at erstatning for tapte prostitusjonsinntekter tilkjennes eller ikke, herunder hvordan dette vil påvirke holdningene til prostitusjon. Jeg mener at et unntak fra skadeserstatningsloven § 3-1 ikke kan bygges på slike virkninger, særlig fordi de vil være usikre, til dels svært usikre. Jeg peker likevel på følgende:
- (76) Synet på prostitusjonens aktører har i vårt samfunn gjennomgått en utvikling de siste tiårene. I vår tid omtales de prostituerte, blant annet i de lovforarbeidene jeg viste til, som en sårbar gruppe som påkaller samfunnets solidaritet, beskyttelse og hjelp. Slik har det ikke alltid vært. Når det derimot gjelder kundene, er kritikken mot dem blitt forsterket, muligens også etter lovendringen i 2009. I den evalueringen som Vista Analyse gjorde for Justis- og beredskapsdepartementet i 2014, og som førstvoterende har sitert, uttrykkes på

side 178 at det er "klare indikasjoner" på at nordmenn, spesielt unge, i de senere årene har fått et mer negativt syn på kjøp av seksuelle tjenester.

- (77) En avgjørelse i kvinnes favør vil etter min mening føye seg inn i denne utviklingen. De prostituerte vil få en form for beskyttelse – en rettsbeskyttelse – dersom unntak ikke gjøres fra skadevoldernes plikt til å erstatte deres ervervstap. Prostituerte er særlig utsatt for vold og annen utnyttning fra kunder, bakmenn og andre, noe denne saken er et eksempel på. Skulle tapte prostitusjonsinntekter mangle erstatningsrettslig vern, blir konsekvensene av å skade prostituerte færre enn av å skade andre. Det kan, som førstvoterende nevner, bidra til å øke deres utrygghet. For meg står derfor hensynet til denne gruppens særlige behov for rettsvern sentralt. Det tilsier at deres inntektstap har samme erstatningsrettslig vern som andres inntektstap.
- (78) I et slikt lys har jeg vanskelig for å se at prostitusjon vil alminneliggjøres eller lettere tolereres i samfunnet dersom erstatningen ytes. Det er etter min mening liten grunn til å tro at holdningene til prostitusjon blir mer positive dersom også prostituerte som har vært utsatt for vold, får dekket sine ervervstap av skadevolderen.
- (79) Jeg er på denne bakgrunn kommet til at det ikke er grunnlag for å unnta tapte prostitusjonsinntekter fra erstatningsrettslig vern.
- (80) Partene er enige om at hver av de fornærmede kvinnene har lidt et ervervstap på 50 000 kroner.
- (81) Jeg stemmer etter dette for at hver av de fornærmede tilkjennes 50 000 kroner fra sine respektive skadevoldere. Betalingsplikten er solidarisk for de skadevoldere som har vært sammen om skaden.
- (82) Dommer **Indreberg:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med annenvoterende, dommer Falch.
- (83) Dommer **Berglund:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Matheson.
- (84) Justitiarius **Øie:** Likeså.
- (85) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. H frifinnes.
2. K frifinnes.
3. J frifinnes.
4. I frifinnes.

Riktig utskrift bekreftes: